

Krajský úřad Olomouckého kraje
Jeremenkova 40a
779 00 Olomouc

Zpracováno v Olomouci dne 8. 7. 2019

Koncepce rozvoje Vědecké knihovny v Olomouci

„Samotná existence knihoven poskytuje nejlepší důkaz, že civilizace má ještě budoucnost.“

Thomas Stearns Eliot

Knihovny v České republice a budoucí výzvy jejich rozvoje

Knihovny jsou instituce, které se tradičně po tisíciletí zabývají shromažďováním, zpracováním, uchováváním, ochranou a zpřístupňováním publikovaných dokumentů v jakékoli formě, včetně uchovávání historických fondů, jako nedílné součásti kulturního dědictví. Proměna knihoven z pouhých půjčoven knih na živá kulturní a vzdělávací centra je dlouhodobým celosvětovým trendem. Ostatně veřejnosti v České republice slouží systém více než 5 000 knihoven, který tvoří nejhustší síť knihoven v celé Evropské unii.

Přestože knihovny svým uživatelům ročně poskytnou více než 56 milionů výpůjček knih, časopisů a dalších druhů dokumentů, zájem o tyto služby trvale klesá. Spolu s masovým rozšířením internetu, mobilní komunikace a zejména pak nástupem elektronických knih je proto třeba hledat nové cesty k veřejnosti a rozšířit nabídku knihovnamí poskytovaných služeb.

Služby knihoven jsou základní veřejnou službou a jako neziskové organizace jsou chápány jako služby v obecném zájmu. Snahou knihoven je zajistit vysoce kvalitní služby založené na univerzálnosti, dostupnosti a kvalitě.

Činnost knihoven je v České republice upravena legislativně. Za zcela klíčový je považován zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění (dále jen „knihovní zákon“), na který navazuje prováděcí vyhláška č. 88/2002 Sb. Činnost knihoven dále upravují četné metodické pokyny Ministerstva kultury.

Vědecká knihovna v Olomouci (VKOL)

Je příspěvkovou organizací Olomouckého kraje, jejíž činnost je vymezena zřizovací listinou a patřičnými legislativními předpisy. VKOL je veřejnou knihovnou s krajskou působností od roku 2001 a dle knihovního zákona je základní součástí systému knihoven. Krajská knihovna je pro veřejnost otevřenou vědeckou knihovnou s univerzálním fondem doplněným specializovanými fondy. Vykonává koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti, spolupracuje s Národní knihovnou ČR při zpracování národní bibliografie a souborného katalogu. Zpracovává a zpřístupňuje regionální informační databáze a zabezpečuje koordinaci krajského bibliografického systému. Je krajským centrem meziknihovnických služeb, spolupracuje s knihovnami v kraji při zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb aj. VKOL má ve svém knihovním fondu více než 2,2 mil. knihovních dokumentů, a to ji řadí na třetí místo mezi knihovnami v České republice.

Její specifické postavení v síti knihoven je podtrženo právem povinného výtisku publikací, který získala v roce 1807, na základě tohoto práva buduje a zpracovává konzervační fond, musí tedy všechny publikace archivovat, z čehož plynou velké nároky na skladovací prostory. Po celou dobu své existence řeší nedostatek skladovacích prostor a nevyhovující podmínky ve stávajících nebo pronajatých skladech. Prioritní akcí byla dostavba nového depozitáře v Hejčíně, který byl otevřen na jaře roku 2019, náklady na jeho výstavbu přesáhly 121 mil. Kč. Depozitář poskytl prostor pro přestěhování fondu z pronajatého skladu, z tzv. Červeného kostela a skladu na Sokolské ulici i malého skladu v budově na Ostružnické ulici. Součástí nového depozitáře je i knihařská dílna a rozšířené a nově vybavené restaurátorské, digitalizační a mikrofilmovací pracoviště.

Červený kostel patří Olomouckému kraji a VKOL jej využívala jako depozitář knihovního fondu pro uložení více jak 250 000 tisíc svazků. Byla vytvořena projektová studie, která z kostela navrhuje vytvořit kulturně společenské centrum. Knihovna nemá vhodné prostory pro pořádání výstav, besed, seminářů,

koncertů, autorských čtení, přednášek a jiných kulturních akcí. Rekonstrukce zahrnuje vybudování komorního koncertního sálu, prostoru pro veřejná čtení, informačního centra Olomouckého kraje, kavárny a dobudování foyeru spojujícího budovu kostela se sousední budovou ředitelství VKOL. Celkové náklady na revitalizaci kostela a dostavbu reprezentačního foyeru se odhadují na cca 88 mil. Kč.

VKOL musí plnit a koordinovat plnění regionálních funkcí (RF) vybraných základních knihoven v kraji. Podpora regionálních funkcí je pro kraj nejen zákonnou povinností, ale i jedním ze strategických záměrů v oblasti rozvoje kulturních kompetencí kraje. V rámci zajišťování RF se VKOL musí zabývat vzděláváním knihovníků, problematikou výměnných fondů, koordinací, kooperací, metodikou a kontrolou činností spojených s výkonem RF.

V její působnosti jsou regiony Olomouc, Prostějov, Jeseník, Šumperk, Hranice a Lipník nad Bečvou. Prostřednictvím zkvalitňování výkonu RF v Olomouckém kraji je hlavním cílem dlouhodobě zvyšovat podíl lidí, kteří knihovny využívají, a tím podpořit proces celoživotního vzdělávání a osobního rozvoje obyvatel kraje. Cílem je rozvíjet RF knihoven a formovat krajské systémy knihoven na principu spolupráce knihoven regionu s cílem dosáhnout poskytování standardizované úrovně VKIS bez ohledu na velikost obce a lokalitu, v níž knihovna působí. Dalšími cíli na úseku RF knihoven budou:

- 1. Rozšířit a zefektivnit komunikaci s provozovateli knihoven – obcemi**
- 2. Motivovat komunitu v péči o knihovnu**
- 3. Stabilizovat finanční a personální zajištění**
- 4. Preferovat pomoc knihovnám v malých obcích**
- 5. Zajistit a rozšířit nabídku celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven**
- 6. Rozšířit a zefektivnit vytváření, cirkulaci výměnných souborů knih a dalších dokumentů v rámci regionu**
- 7. Rozvíjet automatizované kooperativní zpracování knihovního fondu nakoupeného z prostředků obcí**
- 8. Preferovat podporu knihoven propagujících svoji činnost na webových stránkách**

V roce 2019 dosáhly finanční prostředky vyčleněné Olomouckým krajem pro zajištění a výkon RF částky 11 930 000,- Kč. V Olomouckém kraji je celkem 481 knihoven, z toho 43 profesionálních knihoven a 431 knihoven neprofesionálních. Knihovny využívají i dotační programy Olomouckého kraje – Program na podporu investičních projektů v oblasti kultury v Olomouckém kraji dotační titul Podpora obnovy kulturního zázemí v investiční oblasti a Program na podporu obnovy drobného majetku v oblasti kultury.

Podpora krajského systému knihoven a pomoc větších knihoven je realizována podle celostátních pravidel pro výkon RF. Konkrétní podmínky poskytování regionálních služeb jsou sjednávány ve smlouvách o přenesení RF mezi krajskou knihovnou a pověřenými knihovnami. Finanční zajištění je realizováno z rozpočtu Olomouckého kraje a z rozpočtu zřizovatelů obecních knihoven. Do dalšího období je třeba zvýšit podíl jiných zdrojů na financování chodu knihoven.

Hlavním cílem RF je zajistit dostupnost a sjednotit kvalitu poskytovaných veřejných knihovnických informačních služeb ve všech místech ČR. Realizace RF čili pomoc větších knihoven menším otevírá cestu k efektivním knihovnickým službám, poskytuje úspory a v mnoha případech je základní podmínkou pro udržení vesnické knihovny.

Nová krajská koncepce rozvoje

Nová krajská koncepce rozvoje knihoven musí být založena na zdůraznění vzdělávací role knihoven a posilování čtenářské informační a digitální gramotnosti, zkvalitnění prostorového zajištění knihoven, odstranění bariér v knihovnách, intenzivnější akviziční činnost knihoven, posílení RF knihoven, dlouhodobé ochraně digitálních dat a elektronických publikací, rozvoji webových a mobilních knihovnických aplikací, vzdělávání pracovníků knihoven.

Je třeba neustále aktualizovat **krajskou koncepci rozvoje regionálních funkcí**, která musí prostřednictvím naplňování standardů RF usilovat o dosažení cílů **celostátní koncepce**.

VKOL spolupracuje více než 20 let s GOETHE Institutem a vytváří Německou knihovnu, v poněkud menším rozsahu buduje i Anglo – americkou knihovnu. Spolupracuje s Universitou Palackého v Olomouci při poskytování praktické výuky studentů. Knihovna se podílí na zachování kulturního dědictví pro příští generace, zejména digitalizací jedinečných exemplářů moravik a periodik moravské provenience. V budování Německé knihovny musí krajská knihovna pokračovat ve větším rozsahu, jedná se o velmi žádaný fond. Očista fondu se musí stát průběžně vykonávanou činností a ne pouze nárazovou, jak tomu bylo doposud a knihovna se musí cíleně věnovat retrokonverzi záznamů.

Je důležité dále rozvíjet vzdělávací činnost pro veřejnost a školy formou přednášek, prostřednictvím školení, veřejných čtení a výstav, pozornost věnovat především studentům a seniorům, pro které musí být připravovány speciální programy.

Významné pro další rozvoj VKOL jsou výměna zkušeností a zapojení vědecké knihovny do národních a mezinárodních profesních struktur. Řada odborníků VKOL je zapojena v poradních orgánech, odborných sekcích a komisích v ČR.

VKOL po organizačních změnách na Krajském úřadě Olomouckého kraje patří pod odbor sportu, kultury a památkové péče, řídí se pokyny odboru podpory řízení příspěvkových organizací a spolupracuje s odborem investic a s odborem kontroly. Zřizovatel pro řízení příspěvkových organizací využívá portálu, zásad řízení příspěvkových organizací a zajišťuje centrálním nákupem energie i další vybrané služby a komodity. Knihovna potřebuje navýšit částku v rozpočtu na nákup knih, časopisů a informačních zdrojů.

Pro Olomoucký kraj by bylo významné prosadit výstavbu nového sídla vědecké knihovny za podmínky zajištění vícezdrojového financování, zejména s finanční účastí státu. VKOL dlouhodobě funguje ve velmi stísněných podmínkách, provoz probíhá ve třech budovách, výstavba nové budovy by soustředila všechny provozy, zaměstnance a návštěvníky pod jedinou střechou a zkvalitnila by výpůjční služby. Záměr lze realizovat pouze v návaznosti na IROP. Předpokládané náklady na realizaci cca 1 mld. Kč.

Strategie podpory a rozvoje knihovnictví v Olomouckém kraji musí vycházet z centrální vize, kde klient říká:

„V krásné, přívětivé a pohodlné knihovně rychle obsloužen příjemným, kvalifikovaným, očividně spokojeným a motivovaným personálem nebo z pohodlí domova bez ohledu na národnost či handicap, v kteroukoliv denní či noční dobu získá bezplatně požadovanou službu.“

Tato myšlenka vyjadřuje, oč knihovna usiluje. Nová knihovna by měla být prostorem, jež spojuje knihy od podlahy ke stropu, moderní architekturu i historii na jednom místě. Prostorem, kde se lidé mohou sebevzdělávat v esteticky přívětivém prostředí jen pár kroků od hlučného centra Olomouce plného cinkajících tramvají, kde se otevře svět sám pro sebe, jenž nabídne klid a útěchu. Nalezení vhodného místa pro novou centrální budovu knihovny bude největší úkol pro další období. Záměr je v souladu s Koncepcí rozvoje kultury a památkové péče Olomouckého kraje pro období 2017-2020.

Významná je prezentace činnosti VKOL na webových stránkách, sociálních sítích, v tisku, na stránkách Ol kraje, formou vlastních výstav, přednášek, speciálních programů pro školy, pořádání celostátních akcí (Březen – měsíc čtenářů, Týden knihoven, Noc historiků, konference knihovníků, vydávání čtvrtletníku KROK, vydávání katalogů a publikací k výstavám). VKOL musí rozvíjet spolupráci s dalšími institucemi – muzei, školami, knihovnami u nás i v zahraničí. Pro studenty organizovat soutěže např. ve čtení v německém jazyce, promítat filmy v němčině, spolupracovat s Univerzitou Palackého v Olomouci (stáž studentů), pořádat kurzy pro seniory, exkurze, kurzy pro školy zaměřené na práci s informačními zdroji a správné citování. Vzdělávací činnost knihovny zaměřená na širokou veřejnost bude v dalším období jednou ze stěžejních činností knihovny.

Provoz knihovny, která se podílí na digitalizaci kulturního dědictví pro příští generace, je zcela závislý na IT technologiích. Vzhledem ke své výzkumné a publikační činnosti odborných článků a spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci a Slezskou univerzitou v Opavě, usiluje knihovna o zápis mezi **výzkumné organizace**.

Dobré výsledky činnosti knihovny, náležitá péče zřizovatele o knihovnu a významná ocenění knihovny musí být náležitě využita pro propagaci. Propagační činnost knihovny musí být zaměřena především na zviditelnění akcí knihovny (autorská čtení, populárně naučné cestovatelské přednášky, projekce dokumentárních filmů, výstavy, vernisáže...). Nutností je využití sociální sítě, knihovna spravuje profily na Facebooku a Twitteru. VKOL bude pokračovat v projektu „Ptejte se knihovny“ a připomínkovat návrhy v rámci projektu Knihovny.cz a dále se historici budou podílet na projektu „Provenio“, v jehož rámci bude prováděn výzkum starých tisků.

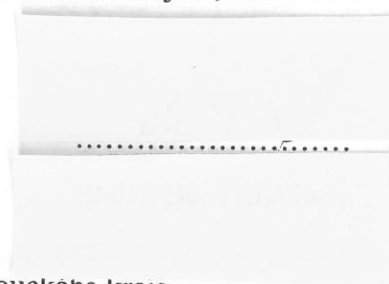
Pravdivý pohled veřejnosti na službu knihovny je potřeba pravidelně zjišťovat analýzou spokojenosti a šetřením potřeb uživatelů.

Knihovna nabízí své služby ve stále vyšší kvalitě, její důvěryhodnost posiluje, buduje svou dobrou pověst. Pokračující změny jsou provázeny stále sofistikovanějšími metodami v oblasti managementu a marketingu při poskytování služeb a přístupu k uživatelům.

Hlavní cíle a opatření na následující období: digitalizace knihovnických fondů, přístup k informačním zdrojům, podpora vzdělávání a čtenářské gramotnosti, rovný přístup k službám knihovny, kvalita, efektivita a marketing služeb knihovny, rozvoj lidských zdrojů, regionální funkce knihoven, udělování ocenění Nejlepší neprofesionální knihovnické Olomouckého kraje, pravidelná očista knih, doplnění databáze regionálních osobností.

Krajská knihovna bude dále působit v odborných knihovnických diskuzích, zachovávat kontinuitu podpory vzdělání a více ji přizpůsobí aktuálním potřebám uživatelů. V neposlední řadě musí knihovna stabilizovat personální obsazení jednotlivých pracovišť z hlediska generační obměny a umožnit osobnostní a kariérní růst svým pracovníkům. Hlavní pozornost bude soustředěna na využití informačních a komunikačních technologií, ke koncipování nových služeb veřejnosti tak, aby kdokoli nezávisle na tom, kde žije, měl k dispozici prostřednictvím své knihovny přístup ke všem zdrojům, informacím a službám, které nabízí systém knihoven celé ČR.

V Olomouci 8. 7. 2019

Příloha č.1 – SWOT analýza současného stavu systému knihoven Olomouckého kraje

SWOT analýza současného stavu systému knihoven Olomouckého kraje

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> Legislativní podpora Vytvořený systém (sít') knihoven Existence celoživotního profesního vzdělávání Automatizace knihovnických procesů Systém meziknihovnických služeb Rovný přístup k informacím pro všechny Systematická práce s dětmi a mládeží Existence bezpečného prostoru Systém pomoci knihovnám (RF) – metodika a pomoc Vysoká míra osobního zaujetí zaměstnanců knihoven a nízká fluktuace Bohatství informačních zdrojů Ochota ke spolupráci v rámci komunity Nabídka neformálního vzdělávání Schopnost reagovat na vzdělávací potřeby škol Kreativita, sebereflexe (např. benchmarking) a zájem o růst a změnu 	<ul style="list-style-type: none"> Nedostatečné finanční zabezpečení knihoven Nedostatečné informování zřizovatelů Chybějící právní subjektivita některých knihoven Malá prestiž knihovnické profese Nízká propagace činnosti a aktivit knihoven Nedostatečná informovanost o některých službách mezi knihovnami (meziknihovní výpůjční služba, e-zdroje) Nedostatečná aktualizace knihovnických fondů Nemožnost rychle reagovat na vývoj informačních technologií Nedostatečné prostorové zajištění činnosti knihoven Nedostatečná informovanost partnerů o nabídce mimoškolního vzdělávání v knihovnách Malá spolupráce knihoven s dalšími pamět'ovými institucemi
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> Rozvoj funkční gramotnosti obyvatel Možnosti celoživotního vzdělávání obyvatel Propagace a spolupráce v rámci větších územních celků (mikroregiony a další) Plánované celokrajské kampaně Sdílení a vzájemné zpřístupňování fondů a informačních zdrojů (digitální knihovny, ...) Webové stránky a možnosti elektronické komunikace Nástup nové knihovnické generace Zapojení knihoven do systému školního a mimoškolního vzdělávání Nárůst informačních zdrojů a úloha knihoven při orientaci veřejnosti v informačním prostředí Prodlužování lidského věku, nárůst objemu volného času, osamocení a potřeba kontaktu Spolupráce s jinými subjekty a médii (rádio, televize, stream, YouTube) na zvýšení prestiže četby ve společnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Snižování finančních prostředků od zřizovatele Finanční náročnost trvalého uchovávání digitalizovaných a elektronických dokumentů Nedostatečné mzdové ohodnocení a zvyšující se věkový průměr pracovníků knihoven Nedořešená problematika autorského zákona, knihovnického zákona, zákona o elektronických tiscích, tiskového zákona, GDPR Nedořešená problematika meziknihovnické výpůjční služby na celostátní úrovni Nezájem občanů o služby knihoven Konkurence ostatních institucí v poskytování volnočasových aktivit Pokles zájmu o tradiční služby knihoven Konkurence komerčních poskytovatelů elektronických služeb